

Surrogatmödraskap i svensk partipolitik

En beskrivande idéanalys av Moderaternas och
Socialdemokraternas idéutveckling under 2010-talet

Abstract

Surrogate motherhood is a relatively controversial method of assisted reproduction, as it raises ethical questions about the potential risk of exploitation versus the right to self-determination, if it is done with the child's best in mind and whether or not it is problematic for the family constellation. The purpose of this paper is to examine the approach to altruistic surrogate motherhood in Swedish party politics throughout the 2010's, looking at the Moderate Party and the Social Democratic Party.

By using an idea analysis and constructing ideal types for liberal, radical feminist and conservative approaches to surrogate motherhood, the method is to relate statements from the parties to the ideal types in order to see which approach that has been the closest to the party view during given years.

The study shows that the Moderate Party has followed a quite liberal approach throughout, while the Social Democratic Party has been closer to the radical feminist ideal type. Both parties have given most attention to the perspective of the surrogate mother, but with different arguments. The approach of both parties also became more established towards the end of the 2010's.

Key words: surrogatmödraskap, surrogatmoderskap, idéanalys, idealtyper, Moderaterna, Socialdemokraterna

Word count: 9 463

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.1 Surrogatmödraskap i svensk politik	1
1.2 Syfte och frågeställning	2
1.3 Tidigare forskning	3
2 Teoretiskt ramverk	5
2.1 Det liberala förhållningssättet till surrogatmödraskap	5
2.2 Det radikalfeministiska förhållningssättet till surrogatmödraskap	6
2.3 Det konservativa förhållningssättet till surrogatmödraskap	7
3 Metod och material	9
3.1 Metod	9
3.2 Operationalisering – idealtyper	10
3.3 Material och avgränsningar	11
4 Analys	13
4.1 Påtryckningar för en statlig utredning – 2010 och 2011	13
4.2 Ökat tryck för legalisering – 2015 och 2016	17
4.3 Två skilda etablerade förhållningssätt – 2019	21
5 Diskussion & Slutsats	24
6 Referenser	26
6.1 Offentligt tryck	27

1 Inledning

Frågan om surrogatmödraskap har de senaste åren i allt högre grad aktualiserats i Sverige. Det beror huvudsakligen på att det har blivit vanligare att svenska par anlitar surrogatmödrar utomlands, men även på grund av ökat fokus på frågan inom svensk partipolitik. Partierna är splittrade - Moderaterna, Centerpartiet och Liberalerna är för en legalisering av altruistiskt surrogatmödraskap, medan resterande partier är emot (Canoilas, 2020). Trots att ämnet har fått ökad uppmärksamhet finns det relativt lite statsvetenskaplig forskning som behandlar surrogatmödraskap i Sverige. Tidigare forskning innefattar studier inom fältet för juridik eller filosofi, samt vetenskapliga artiklar med en mer teoretisk eller normativt ansats. Syftet med den här uppsatsen är att undersöka hur partiers förhållningssätt till surrogatmödraskap har förändrats, och därmed bidra med en ny vinkel i frågan. Eftersom partier aldrig är helt ideologiskt renodlade förefaller även studien utomvetenskapligt intressant då fokus blir att förstå hur partier, snarare än ideologiska ställningstaganden, ställer sig i en så pass svår fråga. För att uppnå syftet kommer en idéanalys att genomföras, där det genom användandet av idealtyper för liberalism, radikalfeminism och konservatism kommer att kunna avläsas vilken förändring i förhållningssätt som skett över tid. De partier som undersöks är Moderaterna och Socialdemokraterna eftersom de i nuläget har olika förhållningssätt samt har varit aktiva i frågan.

1.1 Surrogatmödraskap i svensk politik

Surrogatmödraskap, eller värdmoderskap som det också kallas, innebär att en kvinna blir gravid å någon annans vägnar, med en i förväg etablerad bestämmelse om att efter födseln lämna ifrån sig barnet. Det finns en distinktion mellan kommersiellt och altruistiskt surrogatmödraskap, där det förstnämnda innebär att värdmamman får ekonomisk kompensation för att bära barnet och det sistnämnda innebär att hon inte får det, och att incitamenten för att utföra tjänsten därmed inte ska vara ekonomiska (Smer, 2013, s.155-156). I Sverige är det inget parti som är, eller har varit, för en legalisering av kommersiellt surrogatmödraskap. För de partier som är positiva till surrogatmödraskap handlar det alltså endast om den altruistiska inriktningen (Andersson, 2019).

Första gången surrogatmoderskap nämns i svenska offentliga dokument är i en statlig utredning i SOU 1985:05, "Barn genom befruktning utanför kroppen m.m.". Av utredningen framgår det att surrogatmödraskap ansågs vara en "högst tvivelaktig företeelse" och att det inte var aktuellt att se över de lagändringar som skulle ha krävts för att öppna upp för surrogatmödraskap i Sverige

(SOU:1985:05, s.10). Att döma av antalet tidningsartiklar publicerade från 1985 och framåt var inte heller den allmänna diskussionen om surrogatmödraskap särskilt framträdande i Sverige. Enligt Mediearkivet publicerades inte fler än 13 artiklar under något enskilt år som behandlade surrogatmödraskap mellan 1985 och 2007 (Mediearkivet Retriever, 2020-04-09)

Under senare år har dock ämnet både omnämnts mer i media och i högre utsträckning tagits upp på den politiska agendan. Statens medicin-etiska råd, Smer, kom 2013 med sin rapport “Assisterad befruktning - etiska aspekter”, där en majoritet av rådet menade att altruistiskt surrogatmödraskap är en etiskt godtagbar metod inom assisterad befruktning under vissa förutsättningar (Smer, 2013, s.21). Efter detta har diskussionen varit mer frekvent, och företeelsen i sig likaså. Det är inte lagligt att hjälpa människor att få barn genom surrogatmoderskap i svensk sjukvård. Det finns däremot inget som förbjuder svenska medborgare att anlita surrogatmammor i andra länder för att bära deras barn, och år 2019 kom det fler barn till Sverige på det här sättet än genom utlandsadoptioner (Canoilas, 2020).

Tre år efter Smers rapport (2013) kom dock den statliga utredningen “Olika vägar till föräldraskap” till samma slutsats som den första statliga utredningen, alltså att varken altruistiskt eller kommersiellt surrogatmödraskap ska tillåtas i Sverige (SOU 2016:11, s.445). Förutom att Smers rapport och SOU 2016:11 nådde olika slutsatser är även riksdagspartierna splittrade i frågan. I nuläget är Moderaterna, Centerpartiet och Liberalerna för en legalisering av altruistiskt surrogatmödraskap, medan resterande partier är emot (Canoilas, 2020). Särskilt Moderaterna har under det senaste året varit aktiva i frågan, och gick sommaren 2019 ut med en kampanjbild av en gravidmage med texten “Min mage, Mitt val, Ert barn”. Socialdemokraterna har motsatt förhållningssätt och har slagit fast att de inte önskar en legalisering av altruistiskt surrogatmödraskap i Sverige (Andersson, 2019). Att den här frågan har blivit alltmer aktuell och omdiskuterad, även från partipolitiskt håll, tyder på att något har ändrats sedan surrogatmödraskap först introducerades i svenska offentliga handlingar. I och med att det är en så pass svår fråga med flera etiska aspekter att ta hänsyn till, samt faktumet att partier aldrig helt följer ett ideologiskt förhållningssätt, är det intressant att se hur partier resonerar i frågan. För att få en bättre inblick i detta ämnar därför den här uppsatsen att undersöka hur Moderaternas och Socialdemokraternas förhållningssätt till surrogatmödraskap har förändrats över tid.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med den här studien är att undersöka hur Moderaternas och Socialdemokraternas förhållningssätt i frågan om altruistiskt surrogatmödraskap har förändrats över tid. Detta genom att kartlägga utifrån vilka utgångspunkter partierna har uttalat sig om frågan vid givna tillfällen. Genom att undersöka partiernas förhållningssätt i frågan syftar undersökningen att ge en djupare

förståelse för svårigheten att partipolitiskt ta ställning till en så pass laddad fråga, samt vilka perspektiv det finns att förhålla sig till i den.

Syftet kan sammanfattas i följande frågeställning:

- Hur har Moderaternas och Socialdemokraternas förhållningssätt till altruistiskt surrogatmödraskap förändrats under 2010-talet?

1.3 Tidigare forskning

Tidigare forskning om de idéer som ligger till grund för attityder om surrogatmödraskap inkluderar bland annat vetenskapliga artiklar med teoretiska ambitioner, där syftet har varit att undersöka vilka värden som prioriteras i frågan utifrån olika teoretiska utgångspunkter. En beskrivande studie med ovanstående ansats är Belliottis (1988) "Marxism, Feminism, and Surrogate Motherhood", där författaren redogör för hur dessa ideologiska utgångspunkter resonerar angående surrogatmödraskap. Det är även vanligt att forskning om surrogatmödraskap görs med en mer normativ eller argumenterad ansats, där författaren vill visa varför surrogatmoderskap kan eller inte kan rättfärdigas. Kajsa Ekis Ekman (2011) argumenterar tydligt mot surrogatmödraskap i sin bok "Varat och varan: prostitution, surrogatmödraskap och den delade människan". Hon belyser hur surrogatmödraskap har blivit en enorm industri och menar på att surrogatmamman blir ett slags redskap för att producera den produkt som efterfrågas, det vill säga barnet. En annan studie med en normativ ansats är Dillaways (2008) "Mothers for others" där hon analyserar hur faktorerna ras, klass och kön har varit närvarande i två kontroversiella rättsfall angående surrogatmödraskap i USA. Genom studien försöker hon påvisa hur dessa faktorer påverkar vilka personer som blir tvungna att ställa upp på arrangemanget (Dillaway, 2008).

Den nuvarande forskningen om surrogatmödraskap i en svensk kontext är ofta skriven inom juridik eller filosofi. På lägre forskarnivåer finns det ett fåtal statsvetenskapliga kandidat- och masteruppsatser som med hjälp av olika typer av textanalyser har studerat den svenska debatten om surrogatmödraskap¹, dock är ämnet relativt outforskat på högre forskningsnivåer. Avsaknaden av statsvetenskaplig forskning om surrogatmoderskap i Sverige är i sig en anledning till varför det är intressant att skriva om, då det innebär att det finns ett tomrum att fylla och en möjlighet att ge ämnet mer uppmärksamhet i det statsvetenskapliga fältet. Vidare bidrar en partipolitisk inriktning på ämnet

---

¹ Till exempel "Reproduktion under diskussion" av Tove Ahlsten (2013) och "Vad är problemet? En frameanalys av svenska partiers positionering i debatten om surrogatmödraskap" av Amanda Bucht (2016).

kumulativt då ingen av den tidigare forskningen har studerat partipolitiskt förhållningssätt till frågan över tid.

2 Teoretiskt ramverk

I det här avsnittet presenteras utgångspunkterna som kommer ligga till grund för min analys av olika förhållningssätt till surrogatmödraskap. Utgångspunkterna kommer i nästa kapitel av uppsatsen att operationaliseras till idealtyper, och kommer därför senare att fungera som det analysverktyg jag bygger mina slutsatser på. Utgångspunkterna bygger på tre olika renodlade ståndpunkter till surrogatmoderskap: Liberalism, radikalfeminism och ett konservativt perspektiv med traditionella kristna familjevärderingar. Samtliga avsnitt behandlar förhållningssättets syn på surrogatmammans, barnets och familjens roll i frågan om surrogatmödraskap. Anledningen till att det är fokus på just dessa perspektiv är att det är dessa aktörer diskussioner om surrogatmödraskap ofta utgår ifrån, till exempel i Smers rapport (2013) "Assisterad befruktning - Etiska aspekter". Även den statliga utredningen "Olika vägar till föräldraskap" belyser att de berörda aktörerna inom surrogatmödraskap framförallt är surrogatmammans, barnet som hon föder och de tilltänkta föräldrarna, även om anhöriga i viss mån också kan beröras (SOU 2016:11, s.377). Eftersom Statens Medicin-Etiska Råd bör ha lokaliserat de mest relevanta aktörerna vid surrogatmödraskap förefaller det rimligt att välja samma.

2.1 Det liberala förhållningssättet till surrogatmödraskap

Frihet och självbestämmande är nyckelord inom liberal teori. John Stuart Mill, som ofta ses som en av huvudfäderna för klassisk liberalism, betonar att alla människor bör vara fria att få leva sina liv på de sätt de önskar, och att ingen annan människa har rätt att inskränka på denna frihet. Ett inskränkande kan dock vara legitimt om en individ lever ut sin frihet på ett sätt som skadar andra (Jönsson, 2003, s.97-98). I Kutte Jönssons *Det förbjudna mödraskapet* (2003) applicerar författaren just Mills frihetsdoktrin på frågan om surrogatmödraskap, för att på så sätt ta reda på om arrangemanget kan rättfärdigas enligt liberal teori. Slutsatsen blir att ja, Mills frihetsdoktrin kan rättfärdiga altruistiskt såväl som kommersiellt surrogatmödraskap under vissa premisser. Premisserna är att barnet inte ska fara illa av arrangemanget och att alla parter ska vara "samtyckande, beslutskompetenta och fullständigt informerade om förutsättningarna" (Jönsson, 2003, s.123). Om dessa premisser är uppfyllda har ingen moralisk rätt att ingripa i valet att anlita en surrogatmamma (Jönsson, 2003, s.100).

Vidare leder Mills resonemang till att kvinnor som har en önskan att ställa upp på surrogatmödraskap och är medvetna om vad det innebär ska få göra det, i enlighet med den reproduktiva friheten som en negativ frihet (Jönsson, 2003, s.109-110). Att barn inte bör fara illa av att ha blivit till genom surrogatmödraskap motiveras av Jönsson (2003) med en jämförelse med adoptivbarn och IVF-barn. Slutsatsen blir att både frågan om härkomst och identitet bör vara lika, eller i vissa fall lättare, än hos till exempel adopterade barn (Jönsson, 2003, s.117-118) Eventuella psykologiska konsekvenser för barnet sägs vara svåra att utläsa då det inte har gjorts mycket forskning på det, vilket gör att det inte går att dra några säkra slutsatser om att surrogatmödraskap skulle vara skadligt för barnets psykiska hälsa. Premissen om att barnet inte ska skadas av arrangemanget kan alltså inte motbevisas (Jönsson, 2003, s.122-123).

När det kommer till frågan om familjebilden menar Jönsson (2003, s.109) att föräldraskap som kräver teknologisk hjälp ger staten ett överläge, då staten blir den beslutande makten om vem som får bli förälder eller inte. Det här gör att vissa gruppers rätt att få hjälp att bli föräldrar är genomgående sämre än andras, till exempel grupper som "homosexuella, ensamstående, förståndshandikappade och kvinnor äldre än 42, eller personer med svag ekonomi" (Jönsson, 2003, s.109). Statens inblandning gör att beslutet om föräldraskap inte längre fattas på individnivå, vilket inte ses som förenligt med liberal reproduktionsideologi (Jönsson, 2003, s.110). Det enda legitima skälet för staten att sätta stopp för surrogatmödraskap eller andra typer av assisterad befruktning är om Mills kriterier inte uppfylls (Jönsson, 2003, s.211). Utifrån detta verkar det inte som att den liberala idealtypen ser surrogatmödraskap som problematiskt för familjebilden, utan snarare som något som bör ha mindre statlig inblandning.

2.2 Det radikalfeministiska förhållningssättet till surrogatmödraskap

Motståndare till surrogatmödraskap menar ibland att det är mer komplicerat att ställa upp som surrogatmoder än vad ett liberalt förhållningssätt antyder. Ekis Ekman (2011, s.143-144) menar att det dels är svårt att bedöma om någon är tillräckligt beslutskompetent för att göra ett sådant val, dels är problematiskt att anta att så kallad beslutskompetens leder till att en kvinnas kropp och graviditet inte längre ses som en del av henne, och därmed oproblematiskt kan disponeras för uthyrning. Vidare kan gränsdragningen mellan kommersiellt och altruistiskt surrogatmödraskap uppfattas som mindre skarp än vad som ibland antyds. Detta eftersom det kan tyckas svårt att försäkra sig om att det inte förekommer betalning under bordet i de altruistiska fallen samt att det oavsett kommer att innebära att surrogatmammans reduceras till en behållare. Dessutom kan en avsaknad av ekonomiska incitament inte försäkra att andra typer av påtryckningar, till exempel från vänner eller släktingar, inte skulle förekomma (Ekis Ekman, 2011, s.164-165).

Kritiken som Ekis Ekman (2011) tar upp mot surrogatmödraskap kan styrkas utifrån en radikalfeministisk utgångspunkt. Pateman (1988, s. 209-211) behandlar surrogatmödraskap i *The Sexual Contract*, vilket hon menar är ett patriarkalt kontrakt i syfte att utnyttja arbetarklasskvinnor och etablera en ny slags "fadersrätt". Altruistiskt surrogatmödraskap ses inte som en mer försvarbar variant än kommersiellt eftersom det fortfarande handlar om en utlåning av reproduktiva organ, samt att det ses som problematiskt i sig att kvinnor förväntas "offra sig" och genomgå en graviditet utav medkänsla för infertila par. Att frågan ofta fokuseras på "den infertila kvinnan" och surrogatmamman gör att mäns deltagande i arrangemanget i mångt och mycket inte ens diskuteras, vilket anses fel (Pateman, 1988, s.211).

Diskussionen handlar mer om hur kvinnor exploateras och mindre om synen på surrogatmoderskapets eventuella påverkan på barnet. Dock menar Pateman (1988, s.215) att under tiden surrogatmamman är gravid kommer det mest intima vara till salu, vid den tidpunkten en del av modern själv. När barnet är fött och ska ges bort är det inte längre en del av surrogatmamman, men det fysiska och psykologiska bandet finns kvar (Pateman, 1988, s.215) Hur det här ska ses påverka barnet skrivs inte direkt ut, men det verkar underförstått att barnet själv, i alla fall till en början, känner av det här bandet och påverkas av att tas ifrån den person som fött en.

Ett radikalfeministiskt förhållningssätt till familjens roll i surrogatmoderskapet kan förstås genom Patemans (1988) utläggning om äktenskap, faderskapet och familjen. Surrogatmödraskapet bedöms påverka familjebilden, i alla fall om mamman och pappan är ett heterosexuellt par, genom att det ger pappan i familjen nya verktyg att bibehålla en maktposition inom familjen (Pateman, 1988, s.215). Om det är ett heterosexuellt gift par som anlitar en surrogatmamma för att genomgå fullständigt surrogatmödraskap kommer även barnet att vara mannens genetiska och biologiska barn, medan det endast kommer vara fruns genetiska barn. Det här gör att mamman som får barn genom att någon annan bär det inte kommer ha den traditionella kopplingen till barnet, vilket gör att moderskapet dekonstrueras då den reproduktiva förmågan anses vara separat från kroppen. Detta anses även medföra att mannen i arrangemanget mer ses som den "riktiga" föräldern (Pateman, 1988, s.215- 216).

2.3 Det konservativa förhållningssättet till surrogatmödraskap

Ibland landar personer som förespråkar ett radikalfeministiskt förhållningssätt till surrogatmödraskap i samma slutsats som personer med ett konservativt eller kristet förhållningssätt. Argumenten som leder fram till slutsatsen är dock i regel av olika karaktär (Momogliano, 2017). Till skillnad från liberala eller radikalfeministiska förhållningssätt tenderar konservativa eller traditionellt kristna förhållningssätt att fokusera mer på barnperspektivet och den traditionella kärnfamiljen än på surrogatmoderns perspektiv. Det som kan sägas

om katolska kyrkans förhållningssätt till surrogatmodern är det inte ses som önskvärt för en kvinna att ställa upp på att vara surrogatmamma. Detta eftersom hon genom att ställa upp på surrogatmödraskap bidrar till att ett barn blir till på ett sätt som ses som onaturligt, och därmed implicit kränker barnets värdighet och går emot hur föräldraskap bör gå till (Congregation for The Doctrine of the Faith, 1987).

Från den katolska kyrkans håll ses inte heller surrogatmödraskap som moraliskt försvarbart eftersom det även anses gå emot äktenskapets principer samt eftersom det ses som ett ovärdigt sätt för liv att bli till (Congregation for The Doctrine of the Faith, 1987). Alltså har surrogatmoderskapet komplikationer även för barnet och familjebilden. Även Lones (2016, s.25) menar i "A Christian Ethical Perspective on Surrogacy" att surrogatmödraskap inte är förenlig med konservativ etik eftersom barnet inte blir till på traditionell väg genom äktenskap utan med medicinsk hjälp, vilket gör företeelsen ses som steril och onaturlig. Vidare går det emot barnets rätt att inte blivit född av den som senare ska vara hans förälder (Lones, 2016, s.26). Surrogatmödraskap reducerar barnet från att vara en egen person till att bli ett objekt med äganderätter som kan skrivas över till någon annan, vilket ses som omoraliskt. Utöver att det ses som principiellt fel att utsätta barnet för att bli till genom surrogatmödraskap anses det även ha negativa följder för barnets hälsa och förhållande till dess identitet. Genetik spelar en större roll i människors förhållande till sin identitet än vad man kan tro och att medvetet gå med på ett arrangemang där barnet riskerar att lida av att inte växa upp med den kvinna som fött en är fel (Lones, 2016, s.28-29).

Som antyds ovan anses det inte rätt av barnlösa par att försöka få barn via surrogatmödraskap. I de fall där detta trots allt fortfarande sker anses det ha komplikationer för föräldrarnas möjlighet att ta hand om sitt barn, då avsaknaden av de biologiska banden till barnet gör att föräldrarna saknar instinkter som annars hade varit där (Lones, 2016, 28). Vidare anses surrogatmoderskap vara fel för familjebilden eftersom föräldrarnas väg till att få barn inte följer det traditionella mönstret från äktenskap till barn, samt eftersom de genetiska banden ses som viktiga (Lones, 2016, s.29).

3 Metod och material

3.1 Metod

Eftersom syftet med den här uppsatsen är att undersöka hur Moderaternas och Socialdemokraternas förhållningssätt i frågan om altruistiskt surrogatmödraskap har förändrats över tid, snarare än att söka en förklaring till förändringen, hamnar uppsatsen inom det beskrivande fältet. Esaiasson m.fl. (2017, s.37) menar att beskrivande studier är relevanta för att hitta svar på frågor av slaget hur, vad, när, vem eller vilka. För att hitta ett svar på frågeställningen kommer jag att använda mig av en idéanalys av beskrivande karaktär. En beskrivande idéanalys presenterar vilka idéer som framställs i ett givet material, för att sedan analysera och dra slutsatser om det. Inriktningen kan vara inriktad på idéer i allmänhet eller ha mer grupporienterade syften, där man till exempel undersöker ett politiskt parti. (Boréus & Bergström, 2012, s.146). Eftersom syftet är att undersöka Moderaternas och Socialdemokraternas förhållningssätt till altruistiskt surrogatmödraskap kan därför en beskrivande idéanalys vara en lämplig metod. Beckman (2005, s.53) menar även att beskrivande idéanalyser, samt alla typer av beskrivande studier, behöver någon slags jämförelsepunkt att förhålla materialet till. Jämförelsen kan vara mellan materialet och tidigare tolkningar, jämförelser över tid eller jämförelser med andra fall (Beckman, 2005, s.53-54). Jämförelsepunkten i den här uppsatsen blir dels över tid, dels mellan partierna. I och med det här kommer alltså analysen utgå ifrån att undersöka vilka idéer om surrogatmoderskap som representeras i partipolitiskt material för Moderaterna och Socialdemokraterna.

En bra beskrivande studie får dock aldrig endast bli en presentation av material och händelseförlopp, det krävs både en utformning av ett analysverktyg och att man på ett transparent sätt använder det för att dra egna slutsatser av materialet (Esaiasson m.fl., 2017, s.37). Syftet med uppsatsen är således inte att endast presentera material om surrogatmödraskap från olika tidpunkter, utan även att utläsas materialet genom idealtyper för olika renodlade förhållningssätt till surrogatmödraskap. Bergström & Boréus (2012, s.150) beskriver en idealtyp som ett analysverktyg som renodlar vissa drag hos av en företeelse, teori eller ideologi. Denna renodling gör att idealtypen inte kan hittas i verkligheten, istället fungerar den som ett praktiskt verktyg att förhålla sitt material till (Bergström & Boréus, 2012, s.150). Genom att analysera materialet för olika tidpunkter via idealtyper blir eventuell förändring i partiernas förhållningssätt till surrogatmödraskap tydlig. Utgångspunkterna för idealtyperna som presenteras

nedan är de tre renodlade förhållningssätt till surrogatmoderskap som beskrevs i kapitel två.

3.2 Operationalisering – idealtyper

I det här avsnittet sammanfattas idealtyperna i en tabell, där de renodlade förhållningssätten är på den lodräta raden och de tre perspektiven på den vågräta. Eftersom det är idealtyper och inte verkliga ståndpunkter förväntas inte resultatet att hamna fullt ut i ett perspektiv, utan syftet är att se vilket förhållningssätt som partierna legat mest i linje med för givna tillfällen.

	Syn på surrogatmamman	Barnets bästa	Familjen
Liberalt förhållningssätt	Fri att välja själv vad hon vill göra med sin kropp så länge hon samtycker, är beslutskompetent och blivit informerad om upplägget.	Det finns inte tillräckligt med bevis på att surrogatmoderskapet skulle vara skadligt för barnet för att för den sakens skull hindra det.	Surrogatmoderskap är inte problematiskt för familjebilden och är inget någon annan har rätt att förhindra så länge som kriterierna om beslutskompetens, samtycke och barnets bästa uppfylls.
Radikalfeministiskt förhållningssätt	Utsatt för påtryckningar på ett eller annat sätt. Exploaterad och reducerad till ett kärl att tillverka bebisar i.	Barnet kan, i alla fall till en början, påverkas av att tas från den biologiska mamman.	Genom bestämmelser om surrogatmoderskap etableras en ny, patriarkal fadersrätt. Moderskapet dekonstrueras.
Konservativt/kristet förhållningssätt	Anses agera fel genom att ställa upp på arrangemanget eftersom hon på så sätt bidrar till att ett barn blir till på ett onaturligt sätt.	Surrogatmoderskap anses ha risker för barnets psykiska hälsa och förhållande till dess identitet. Anses gå emot barnets rättigheter att blivit till genom surrogatmoderskap.	Surrogatmoderskap går emot den rätta familjebilden, där barnet ska bli till genom äktenskap. Föräldrarnas förmåga att ta hand om barnet anses nedsatt.

3.3 Material och avgränsningar

Det material som kommer att användas till idéanalysen är källor som visar hur Moderaterna och Socialdemokraterna har uttalat sig om surrogatmödraskap. Sådant material är till exempel motioner, betänkanden, protokoll från kammardebatter och debattartiklar om surrogatmödraskap underskrivna av partiet eller partimedlemmar. Valet av materialinsamling inom kvalitativa textanalyser kan antingen ha en snäv eller bred inriktning. Den snävare inriktningen är ofta ett säkrare val eftersom det tydligt kan motiveras varför just det valda materialet är relevant, till skillnad från om man väljer vitt skilda typer av material (Esaiasson m.fl., 2017, s.225-226). I det här fallet följer uppsatsen den bredare insamlingen av material eftersom tillgången av partipolitiskt material om surrogatmödraskap inte är tillräckligt stor för att kunna avgränsas till att exempelvis endast använda motioner. Om undersökningen hade syftat till att göra en idéanalys av den allmänna mediedebatten hade den snävare insamlingen varit mer aktuell. Det blir därför viktigt att genomgående visa förståelse för hur olika typer av material ska tolkas och hur valet av material påverkar ens resultatet (Esaiasson m.fl., 2017, s.226). I förhållande till forskningsfrågan måste det därför genomgående finnas en medvetenhet kring huruvida olika typer av material kan sägas representera hela partiets förhållningssätt eller inte. Vissa motioner har exempelvis endast en författare, vilket gör att det krävs mer material från samma tidpunkt som har liknande ståndpunkter för att man ska kunna dra slutsatser om hela partiets förhållningssätt. I första hand kommer offentliga dokument väljas före enskilda debattartiklar eller inlägg på partiernas hemsidor då det verkar troligare att de officiella dokumenten bättre representerar partiernas officiella förhållningssätt. Så långt det är möjligt är det även fördelaktigt om det är liknande material från både Moderaterna och Socialdemokraterna. Detta för att man ska kunna dra ungefär jämbördiga slutsatser om båda parternas förhållningssätt. I avsnittet där textanalysen görs ska det därför valet av material problematiseras gällande om det kan sägas representera hela partiet.

Materialet kommer att avgränsas till att omfatta fem tidpunkter, vilka är åren 2010, 2011, 2015, 2016 och 2019. Genom att välja åren relativt utspritt under 10-talet ges en översikt på förändring av förhållningssätt under hela perioden. Valet av år baseras främst på vilka tidsperioder det har funnits mest motioner, protokoll och annat tillförlitligt material för, men även till viss del med viktiga politiska skeenden angående surrogatmödraskap i åtanke. Två viktiga politiska skeenden är som tidigare nämnts Smers (2013) rapport "Assisterad befruktning - Etiska aspekter" och SOU 2016:11 "Olika vägar till föräldraskap". Under första åren av 10-talet hade varken av dessa publicerats, varför det är intressant att undersöka förhållningssätten under 2010 och 2011. Under 2015 hade Smers rapport kommit men inte SOU 2016:11, och år 2016 och 2019 hade båda rapporterna kommit. Vidare är 2019 ett relevant år att undersöka eftersom Moderaterna kampanjade för frågan under sommaren 2019, vilket leder till att det finns gott om partipolitiskt material för det året. Vidare kan det motiveras att

avsluta med ett år nära i tid eftersom man då på ett tydligt sätt ser vilket förhållningssätt partierna har i dagsläget.

4 Analys

I det här kapitlet kommer idéanalysen att genomföras i kronologisk ordning utifrån de år som har valts. Utdrag från materialet kommer att presenteras och kommenteras i syfte att utläsa vilka av idealtyperna som Moderaternas och Socialdemokraternas förhållningssätt har stämt bäst överens med vid givna tillfällen. Efter att materialet har presenterats och tolkats följer avsnittet "Slutsatser", där frågeställningen kommer att besvaras och de viktigaste resultaten av idéanalysen presenteras.

4.1 Påtryckningar för en statlig utredning – 2010 och 2011

2010 anförs i motion 2010:11:So396 att två partimedlemmar i Moderaterna önskar att Sverige tar bort lagliga hinder för att sjukvården ska hjälpa personer som önskar föda barn å någon annans räkning.

Det borde inte ligga i statens intresse att via lagstiftning förbjuda vuxna, friska människor att få barn. I det ligger att regering och riksdag bör ta bort de lagliga hinder som finns i Sverige för att inom den offentligt finansierade vården eller på privat klinik hjälpa barnlösa. Om det finns kvinnor som av ideella skäl eller mot betalning vill hjälpa barnlösa par med den processen, bör staten inte lägga krokben för det. Därmed inte sagt att det är skattebetalarna som ska stå för notan. (Motion 2010/11:So396)

Argumentationen i ovanstående stycke verkar stämma väl överens med den liberala idealtypens syn på surrogatmamman och på familjebilden. Detta eftersom kvinnans självbestämmande belyses, samt att förhindrande av arrangemanget från statens sida inte ses som något önskvärt. Trots att det endast var två partimedlemmar, Maria Abrahamsson och Olof Lavesson, som skrev under motionen tyder ytterligare material från denna tidsperiod, vilket jag återkommer till, på att partiet även som helhet ville uppmärksamma frågan om en eventuell legalisering av surrogatmödraskap.

Det lades även en motion från Socialdemokraternas Börje Vestlund, Hans Ekström och Jonas Gunnarsson håll år 2010, Motion 2010/11:So419. I motionen sägs det att surrogatmödraskap kan ge hbtq-personer en ny möjlighet att få barn, vilket ses som positivt eftersom författarna till motionen säger att målet är att en jämlik lagstiftning som ger hbtq-personer och andra samma möjlighet att få

barn. Samtidigt står det att “det finns svårigheter som har tydlig koppling till klass och kön”. Det ses som oacceptabelt att kroppsdelar och barn skulle bli handelsvaror, och därför är kommersiellt surrogatmödraskap inte aktuellt. Slutsatsen blir dock att det är en komplicerad fråga som kräver en utredning (Motion 2010/11:So419). Det finns vissa svårigheter med att tolka denna motion utifrån idealtyperna, eftersom de själva erkänner att det är en komplex fråga med flera aktörer att ta hänsyn till och därför inte har ett enda tydligt förhållningssätt. Resonemanget där de belyser farhågan för att kroppsdelar ska bli handelsvaror bör dock kunna härledas till synen på surrogatmamman inom den radikalfeministiska idealtypen.

I en kammardebatt från 2010 diskuteras surrogatmödraskap i korthet i samband med andra hälso- och sjukvårdsfrågor. I detta protokoll ställer sig både Socialdemokraternas Lena Hallengren och Moderaternas Maria Abrahamsson sig positiva till att en statlig utredning bör tillsättas för att undersöka surrogatmödraskap närmre (Prot. 2010/11:83). Från Moderaternas Maria Abrahamsson sades bland annat att statens uppgift inte är att “lägga krokben för vuxna människor som inget hellre önskar än att få barn”, samt att “Möjliggörandet av surrogatmoderskap i Sverige skulle betyda oerhört mycket för ett antal barnlösa par och allmänt sett öka frihetsgraden i samhället” (Prot. 2010/11:83, s.134-135). Vidare anför Maria Abrahamsson att:

Och framför allt är invändningen om exploatering inget skäl alls för att i Sverige förbjuda surrogatmoderskap, särskilt inte om parterna kommit överens och för vänskaps skull eller av idealistiska skäl vill göra detta åt varandra, och där den ekonomiska kompensationen är helt underordnad.
(Prot. 2010/11:83, s.135).

Samtliga ovanstående citat följer liknande argument som i motion 2010/11:So396, vilket i och för sig är föga förvånande då Maria Abrahamsson är den som framför frågan både i motionen och kammardebatten. Resonemangen som framförs går i samma riktning som den liberala idealtypens förhållningssätt till surrogatmamman eftersom Abrahamsson menar att en kvinna bör få ställa upp på arrangemanget, men också antyder att det ska finnas vissa kriterier för att surrogatmoderskap ska vara tillåtet, exempelvis överenskommelse. Vidare kan uttalandet också ses i sken av den liberala idealtypens förhållande till familjen då statlig inblandning i familjebildningen återigen ifrågasätts.

I samma kammardebatt uttryckte sig Socialdemokraternas Lena Hallengren med försiktighet angående vilket ställningstagande Socialdemokraterna själva hade angående surrogatmödraskap. Dock verkade en utredning vara önskvärd från deras håll.

Vi har också frågan om surrogatmoderskap, som jag förvisso inte berörde i mitt anförande, där det också finns en tydlig reservation som inte tar ställning. Jag är den första att understryka att det är en mycket komplex fråga. [...] Reservationen innehåller en begäran om att tillsätta en utredning för att utreda surrogatmoderskap ur såväl barnens och surrogatmammans som föräldrarnas perspektiv. Jag känner att om vi ska veta allt innan vi fattar beslut kommer vi aldrig att kunna sätta ned foten om surrogatmoderskap om vi inte ens kan begära en utredning.

(Prot. 2010/11:83, s117).

Uttalandet ovan är svårt att se från någon av de renodlade ståndpunkterna i idealtyperna eftersom förhållningssättet är så pass obestämt men förhållningssättet måste ha varit tillräckligt positivt för att i alla fall överväga en utredning.

Vidare publicerades det två stycken debattartiklar i Svenska Dagbladet år 2010. En av dessa var underskriven av Urban Johansson och Sten Holmström, medlemmar i det dåvarande nätverket Moderatmännen, där de diskuterade varför surrogatmödraskap bör tillåtas i Sverige. Nätverket var dock inte ett förbund till Moderaterna utan ett mer fristående nätverk (Ström, 2012, s.32), varför debattartikeln inte kan sägas representera Moderaternas förhållningssätt. Debattartikeln besvarades dock med en replik från Socialdemokraternas dåvarande riksdagsledamot Carina Hägg, där hon diskuterade eventuella problem med en legalisering av surrogatmödraskap (Hägg, 2010). I artikeln uttrycks argument mot surrogatmödraskap i en internationell kontext, och tonen är mycket mindre försiktig än vad Socialdemokraternas Lena Hallengren uttryckte i ovanstående kammardebatt.

De som ställer upp som surrogatmammor är vanligen fattiga eller på något annat sätt utsatta kvinnor. Att köpa deras livmoder för att producera ett barn till par eller individer, som kan betala, är inte bara oetiskt. Det strider också mot alla ambitioner om rättvisa och jämlikhet. För mig är det bara en annan form av människohandel. (Hägg, 2010).

Ovanstående utdrag kan härledas till den radikalfeministiska idealtypens syn på surrogatmamman, eftersom den belyser utsatthet, samt att den verkar tycka att det är problematiskt med ”köp” av livmödrar. Liknandet av surrogatmödraskap med köp av livmödrar, och därmed implicit liknandet av livmödrar med en vara eller produkt, bör kunna kopplas till den radikalfeministiska idealtypens syn på surrogatmamman som reducerad till ett kärl. Dock avslutas artikeln med samma slutsats som de i kammardebatten, att Socialdemokraterna inte är emot tillsättandet av en utredning, vilket innebär att de inte ser surrogatmödraskap som så pass tvivelaktigt att det inte ens ska undersökas.

Från år 2011 lades en motion från Socialdemokraternas håll som var underskriven av sex stycken partimedlemmar, Börje Vestlund, Jonas Gunnarsson, Hans Ekström (som även skrev en motion 2010) samt Caroline Helmersson, Hannah Bergstedt och Hillevi Larsson. I denna framhålls det liknande synpunkter som i motion 2010/11:So419, alltså att surrogatfrågan är en komplicerad sådan och att man vill hjälpa homosexuella par att få barn men samtidigt försäkra sig om att det inte blir en handel med kroppsdelar. Slutsatsen blir återigen att det behövs ett bredare kunskapsunderlag innan man kan ta ställning, och att man därför vill tillsätta en utredning som diskuterar surrogatmödraskap ur barnets, surrogatmammans och de tilltänkta föräldrarnas perspektiv (Motion 2011/12:So598). Det finns inget i motionen som tyder på att författarna förespråkar en mer konservativ familjebildning, tycker att surrogatmamman agerar fel eller är oroliga för barnets förhållande till dess identitet, varför motionen inte kan kopplas till den konservativa idealtypen. Precis som med motion 2010/11:So419 verkar vissa argument angående oro för

handel med kroppsdelar kunna ses i samband med den radikalfeministiska idealtypens syn på surrogatmamman, men samtidigt är denna oro inte tillräckligt stor för att man helt skulle avskriva sig att ens utreda frågan. Implicit verkar det därför som att författarna till motionen ändå antyder att riskerna för surrogatmamman gör att staten har rätt att lägga sig i familjebildningen. Detta följer inte någon av idealtypernas syn på familjebildningen helt ut, men det gör i alla fall att den liberala idealtypen bör kunna bortses.

Vidare lades även en enskild motion av Socialdemokraternas Carina Hägg, vilken är mer negativt inställd till surrogatmödraskap än i ovan nämnd motion. Det som anförs i denna motion är att riksdagen ska avstå från initiativ till att legalisera surrogatmödraskap i Sverige. Detta eftersom kvinnor, speciellt från lägre samhällsklasser, riskerar att utnyttjas till att hyra ut sina livmödrar. Det nämns även att dessa kvinnor har "sämre förutsättningar till självständiga beslut" samt att det kan uppstå svårigheter rent juridiskt. I den händelse att en utredning om det skulle tillsättas menar Hägg även att den i första hand bör utgå från vilken psykisk, fysisk och juridisk påverkan surrogatmamman riskerar genom arrangemanget samt barnets bästa (Motion 2011/12:So221). Även om den här motionen mer tydligt tar ställning mot surrogatmoderskap, till skillnad från ovanstående motion, finns det likheter i resonemangen om surrogatmamman. Resonemangen ligger närmst den radikalfeministiska idealtypen.

Under samma år lade Moderaternas Maria Abrahamsson och Olof Lavesson återigen en motion där de menade på att en utredning om surrogatmödraskap bör tillsättas i Sverige (Motion 2011/12:So667). Eftersom det som anförs gällande surrogatmödraskap i denna motion främst är att det behövs lagstiftning som säkrar barnets legala status är det emellertid svårt att kommentera motionens förhållningssätt utifrån idealtyperna. Motionen behandlades dock, tillsammans med en andra motioner om surrogatmödraskap och annan assisterad befruktning, i kammardebatten för Socialutskottets betänkande 2011/12:SoU26, "Assisterad befruktning". I denna var både representanter från Moderaterna och Socialdemokraterna för tillsättandet av en utredning för att få mer kunskapsunderlag i frågan. Från Moderaternas Mats Gerdau sades bland annat följande:

När det gäller den svåra frågan om surrogatmoderskap tycker vi att vi behöver mer underlag innan vi tar ställning i frågan. [...] Vi vet också vad vi inte vill ha, nämligen handel med kvinnokroppar eller utnyttjande av fattiga kvinnor. Samtidigt vet vi att det i Sverige i dag finns barn som är resultatet av surrogatmoderskap, även om barnen är tillkomna utomlands. Även de barnen måste få en bra uppväxt. (Bet. 2011/12:SoU26, anf. 21).

Uttalandet ovan ligger i linje med den radikalfeministiska idealtypens syn på surrogatmamman. Detta eftersom det pratas om utnyttjande och handel med kvinnokroppar, vilket ligger nära synen på surrogatmamman reducerad till en vara eller ett kärl. Samtidigt behöver det inte tolkas på det sättet eftersom det liberala förhållningssättets syn på surrogatmamman innehåller kriterierna om att hon måste vara informerad, samtyckande och beslutskompetent för att det ska anses rättfärdigat för henne att ställa upp på att vara surrogatmoder. Om det skulle försiggå uppenbar handel med kvinnors kroppar kan det tänkas att dessa kriterier inte är uppfyllda. I samma debatt anförde Moderaternas Olof Lavesson i

samband med surrogatmoderskap bland annat att “Lagstiftningen är över huvud taget inte anpassad till hur svenska familjer i dag kan se ut och växa fram. Det borde inte ligga i statens intresse att via lagstiftning förbjuda vuxna, friska människor att bilda familj och få barn” (Bet. 2011/12:SoU26, anf.92). Uttalandet kan tydligt härledas till den liberala idealtypens syn på familjen då att skaffa barn genom surrogatmoderskap inte verkar ses som problematiskt för familjebilden och det inte heller verkar som Lavesson anser det rättfärdigat för staten att förhindra ofrivilligt barnlösa att få barn.

Sammanfattningsvis kännetecknas de tidiga åren av 2010-talet av att både Moderaterna och Socialdemokraterna vill ha ett större underlag i frågan av surrogatmoderskap, och därför inte officiellt hade tagit ställning. Materialet visar emellertid att partierna tenderade att både resonera på olika sätt och belysa olika perspektiv. Moderaterna lade större vikt vid hbtq-aspekten av frågan än Socialdemokraterna, även om de också tog upp den, och resonerade mer i linje med den liberala idealtypen. Socialdemokraterna lade däremot större vikt vid eventuella risker hos surrogatmamman och hade därmed vissa likheter med den radikalfeministiska idealtypen.

4.2 Ökat tryck för legalisering – 2015 och 2016

År 2015 lades en partimotion av Moderaterna, “Den moderna familjen” (Motion 2015:16:3225). Motionen behandlar en rad olika frågor, men i avsnittet “Fler möjligheter att bli förälder” sägs det att Moderaterna är “positiva till att utöka möjligheterna för fler att starta familjer” och att de väntar på den statliga utredningen som ska behandla bland annat surrogatmödraskap (Motion 2015:16:3225). Då det här är en partimotion representerar den hela partiets förhållningssätt. Eftersom det är ett ganska avvaktande uttalande är det inte självklart vilken av idealtyperna den hör till, men det förefaller som Moderaterna är försiktigt positiva till surrogatmödraskap så länge det inte skulle dyka upp något avvikande i utredningen. Det som gör att tonen är positiv verkar ha att göra med att fler skulle kunna få barn, vilket är svårt att härleda till någon av idealtyperna. Andra uttalanden från Moderaterna år 2015 är dock mindre försiktigt formulerade, även om dessa möjligen inte är lika representativa för hela partiets förhållningssätt.

Moderaternas hbtq-förbund, Öppna Moderater, skriver 2015 i samband med Pride en artikel i Svenska Dagbladet där de bland annat tar upp att de vill att surrogatmoderskap ska tillåtas.

Möjligheterna till reproduktion vill vi dessutom bredda. Att singelkvinnor getts möjligheter till inseminering är utmärkt. Nu vill vi ta nästa steg och möjliggöra surrogatmödraskap så att bögar, transpersoner, singelmän med flera kan bli föräldrar. Återigen kan konsumentmaktsperspektivet hävdas då dessa grupper är med och betalar för det familjepolitiska kalaset samtidigt som

staten omöjliggör föräldraskap via denna, oftast enda till buds stående, metod. (Saweståhl m.fl., 2015).

De idéer som framförs ovan verkar mena att det finns en orättvisa i att staten hjälper att tillgodose medborgarna med en typ av assisterad befruktning som gynnar vissa grupper, men struntar att tillgodose andra grupper. Författarna förefaller mena att det här gör att staten implicit förhindrar vissa personers familjebildning, vilket anses fel och orättvist. Den här typen av resonemang ligger närmast familjeperspektivet inom den liberala idealtypen, som belyser att ingen ska ha rätt att sätta stopp för surrogatmoderskap så länge som kriterier om beslutskompetens, samtycke och barnets bästa uppfylls.

En nyhetsartikel publicerad på Moderaternas hemsida 2015 radar upp de hbtq-politiska punkter dåvarande partiledaren Anna Kinberg Batra hade redogjort för under ett panelsamtal under Pride. I en av dessa punkter står det "tillåt reglerat surrogatmödraskap". I anslutning till surrogatmödraskap tar de upp att familjer ser olika ut och att det därför behövs en modern familjepolitik (Moderaterna.se, 2015). Även det här uttalandet kan kopplas till familjeperspektivet inom idealtyperna för surrogatmödraskap. Det sägs inte rakt ut att Moderaterna tycker att surrogatmödraskap är oproblematiskt för familjebilden, men det verkar inte heller som att de är negativt inställda. På grund av detta, samt eftersom att tillåta implicit innebär att man inte vill förhindra, kan det här uttalandet tänkas härledas till den liberala idealtypens familjeperspektiv.

Från Socialdemokraternas håll publicerade 2015 S-kvinnor, Socialdemokraternas kvinnoförbund, ett inlägg på deras hemsida med rubriken "S lutar åt nej till surrogatmödraskap". I och med att det är ett kvinnoförbund är det möjligt att deras uttalanden är mer fokuserade kring kvinnorrättsperspektivet än vad hela partiets officiella ståndpunkt var vid denna tidpunkt, vilket man bör ha i åtanke när det gäller hur väl S-kvinnors förhållningssätt kan sägas representera hela Socialdemokraternas förhållningssätt. Inlägget informerar om att S-kvinnor har tagit ställning mot en legalisering av surrogatmödraskap sedan 2011, där de även drog kopplingar mellan prostitution och surrogatmoderskap med motiveringen "Likheten mellan legalisering av surrogatmödraskap och prostitution är att i båda fallen betraktas kvinnans kropp som något som kan utnyttjas av andra". De menar även på att man vid en eventuell utredning i så fall måste undersöka hur surrogatmammor påverkas av att föda barn åt någon annan. Båda dessa poänger antyder att kvinnor kan utnyttjas vid ett surrogatarrangemang, vilket hör ihop med hur den radikalfeministiska idealtypen resonerar om surrogatmamman.

I kammarprotokoll 2016/17:119 svarade Socialdemokraternas migrations- och justitieminister Morgan Johansson på interpellation 2016/17:517, om surrogatmödraskap i Sverige. De andra som deltog i den här debatten var Moderaternas riksdagsledamöter Sofia Fölster och Niklas Wykman (Prot. 2016/17:119). Vid den här tidpunkten hade både Smers (2013) "Assisterad befruktning - etiska aspekter" och den statliga utredningen "Olika vägar till föräldraskap" (SOU 2016:11) kommit ut, vilket innebär att det fanns två underlag om en eventuell legalisering av altruistiskt surrogatmödraskap tillgängliga, men som nådde olika slutsatser. Socialdemokraternas Morgan

Johansson började med att konstatera att utredningen "Olika vägar till föräldraskap" har arbetat med frågan i många år och därför har haft ett stort underlag som grund till sitt ställningstagande och sitt beslut att inte lämna något förslag om en legalisering av altruistiskt surrogatmödraskap (Prot. 2016/17:119, s.19). Från Moderaternas Sofia Fölsters håll återkom argumentet om att kvinnor själva bör få välja vad de vill göra med sin kropp, inklusive att föda barn å en annan persons räkning.

Låt mig återkomma till det som ministern sa om att man även med ett altruistiskt surrogatmoderskap inte kan veta om kvinnor blir utsatta för påtryckning eller inte. Jag tycker att det är en taskig kvinnosyn att hävda att kvinnor inte är kapabla att fatta beslut om sin egen kropp. Självklart gör man en bedömning där det säkerställs att kvinnan vill detta och tittar på psykiska faktorer så att man vet att kvinnan är stabil. Men efter det måste det vara upp till varje människa själv att besluta om sin egen kropp. (Prot. 2016/17:119, s.23).

Ovanstående citat kan tydligt härledas till den liberala idealtypens syn på surrogatmamman, där det anses vara helt upp till den enskilda kvinnan om hon önskar ställa upp så länge hon är beslutskompetent, informerad och samtyckande. Förutom det här argumentet belyste Moderaternas Niklas Wykman surrogatmoderskap från ett annat perspektiv där han menade att det är orättvist att just surrogatmödraskap utsätts för så mycket kritik på grund av eventuell problematik med upplägget, när vissa av riskerna är inte är avgränsade till just surrogatmödraskap utan även till andra former av familjebildning. Anledningen till att det här härledde han till att surrogatmödraskap är en metod som skulle hjälpa till exempel homosexuella par att få barn och att det därför problematiseras orättvist mycket (Prot. 2016/17:119, s.23-24). Just det här argumentet kanske inte kan härledas till någon av idealtyperna i sig, men den verkar stämma väl överens med Jönssons (2003, s.109) diskussion om att statlig inblandning i vilka som ska få skaffa barn eller inte leder till att vissa gruppers möjligheter att få barn är systematiskt sämre än andras. Det här sågs i sin tur inte som förenligt med liberal reproduktionsteori (Jönsson 2003, s.110), och därför skulle eventuellt även det här uttalandet från moderaterna kunna kopplas till det mer liberala förhållningssättet till surrogatmödraskap.

I denna kammardebatt tryckte Socialdemokraternas Morgan Johansson på flera faktorer i frågan, framförallt risken för påtryckningar och etiska dilemman. Han menar att "Det finns uppenbara risker att kvinnor kommer i beroendeställning, även om det handlar om altruistiska arrangemang. Dessutom finns alltid risken för dolda kommersiella surrogatmoderskap" (Prot. 2016/17:119, s.22). Morgan Johansson sa även följande:

I grund och botten tror jag att det handlar om hur man ser på risken att människor utnyttjas. Man kan inte bara se till den ena partens intressen, utan man måste se till allas intressen. Det kanske delvis är en ideologisk fråga. Ni ser bara till den starkare parten och inte till den svagare parten i en relation. Men från statsmakternas sida måste man hela tiden vara beredd att ha olika skyddsmekanismer som gör att en eventuellt svagare part kan skyddas. (Prot. 2016/17:119, s.25).

I det här uttalandet pratar Morgan Johansson om surrogatmamman som ”den svagare parten” och diskuterar risk för utnyttjande. Detta kan kopplas till den radikalfeministiska synen på surrogatmamman, eftersom den tar upp att surrogatmamman blir utsatt för påtryckningar på ett eller annat sätt. Dock säger inte Johansson att en surrogatmamma alltid är utsatt för påtryckningar, men eftersom då det ändå tas upp som en risk ligger hans förhållningssätt närmast det radikalfeministiska.

2016 lades kommittémotion 2016/17:3143, ”Familjerätt och familjelagstiftning” fram av Moderaterna. I motionen anförs det bland annat att författarna till den vill att det ska tas fram förslag som möjliggör altruistiskt surrogatmoderskap i Sverige, samt att det är besvikna på hur utredningen SOU 2016:11 genomfördes². Eftersom det är 13 partimedlemmar som skrivit under motionen, samt med tanke resonemangen i övrigt material från 2015 och 2016 bör motionen vara representativ för hela partiets förhållningssätt. Författarna medger att det finns en potentiell risk för påtryckningar vid legalisering, men menar att man skulle kunna komma förbi det med en reglerad process. Vidare anförs följande angående hur man ska säkerhetsställa att allt går rätt till vid en eventuell legalisering:

Utredningen har tagit fram förslag på hur processen kring surrogatarrangemang i Sverige skulle kunna se ut. Dessa utgör en god grund att bygga vidare på. Barnets och de tilltänkta föräldrarnas perspektiv är viktiga. Vid ett förfarande med surrogatmoderskap är det centralt att varje sådant föregås av en omsorgsfull lämplighetsbedömning. Detta gäller både den tilltänkta surrogatmodern och de blivande föräldrarna (Motion 2016/17:3143, s.10).

Den typ av resonemanget som förs ovan ligger närmst den liberala idealtypens familjeperspektiv eftersom det indikeras att lämplighetsbedömningarna av föräldrar och surrogatmamman är till för att se till att barnet inte far illa. Detta kan överensstämma med kriterierna i familjeperspektivet hos den liberala idealtypen eftersom det ingår kriterier om beslutskompetens, samtycke och barnets bästa.

Frågan om surrogatmoderskap kännetecknades under perioden 2015-2015 av att Moderaterna alltmer började diskutera frågan om surrogatmoderskap och lägga fram motioner om den. När utredningen SOU 2016:11 kom ut gjordes det tydligt att Moderaterna inte var nöjda med hur den hade utförts, och därför inte höll med om slutsatsen i den. De argument som Moderaterna under den här perioden lade fram i frågan handlade framförallt om surrogatmammans rätt till självbestämmande, men även om att familjebilden inte ska vara alltför präglad av statlig inblandning. Socialdemokraterna däremot var mindre aktiva i frågan, men av Morgan Johanssons uttalanden från kammarprotokoll 2016/17:119 att döma fanns det en större tilltro till utredningen och en större oro för potentiella

---

² Liknande resonemang från Moderaternas sida från det här året fördes även i motion 2016/17:1506, motion 2016/17:1204 och motion 2016/17:3336

risker med surrogatmoderskap. Sättet vilket riskerna diskuterades låg genomgående mest i linje med den radikalfeministiska idealtypen.

4.3 Två skilda etablerade förhållningssätt – 2019

Det skrevs fyra motioner om surrogatmödraskap av Moderaterna år 2019³. Magdalena Schröders menar i motion 2019/20:1283 att den statliga utredningen om surrogatmödraskap som publicerades 2016 inte utfördes på ett tillfredsställande sätt då den sägs ha varit mer fokuserad på risken för påtryckningar än på konkreta förslag vid en eventuell legalisering. Schröder anför även att det redan föds barn via surrogatmoderskap utomlands som kommer till Sverige, och att den juridiska situationen är oklar för dem. Då det här anförandet görs i samband med frågan om en eventuell legalisering av altruistiskt surrogatmoderskap verkar det som att de juridiska oklarheterna vid surrogatmoderskap utomlands är ytterligare en anledning till varför surrogatmoderskap borde legaliseras i Sverige (motion 2019/20:1283). Av idealtyperna ligger det här i linje med det liberala familjeperspektivet eftersom man vill uppnå kriteriet om ”barnets bästa” och verkar se större potential för att göra det via altruistiskt surrogatmoderskap i Sverige än vid utomlandsarrangemang.

Vidare härleds i anledningen till varför en eventuell legalisering av surrogatmoderskap skulle vara önskvärd med att det skulle vara ett steg i rätt riktning när det kommer till kvinnors rättigheter.

Varje människa bör äga makten att fatta beslut om sin egen kropp. Att legalisera altruistiskt surrogatmödrarskap handlar därför inte främst om att tillfredsställa barnlösa pars längtan efter ett barn, utan om att erkänna och ge varje kvinnas rätt till sin kropp. Genom förbudet av surrogatmödrarskap försvåras många människors familjebildning och kvinnor fråntas rätten att själva bestämma över sin kropp. (Motion 2019/20:1283)

Precis som liknande formuleringar i motioner från Moderaterna från tidigare år kan det här uttalandet tyda på ett liberalt förhållningssätt till synen av surrogatmamman eftersom rätten till självbestämmande är i fokus. Den här motionen står Magdalena Schröder som ensam författare till, men samma år skrevs även motion 2019/20:3373 av Alexandra Anstrell, Elisabeth Björnsdotter och Helena Antoni, vilka hade liknande formuleringar. Motionen diskuterade dock inte främst synen på surrogatmamman, utan även barnets bästa och familjebilden.

---

³ Liknande resonemang förs även i motion 2019/20:3079 och motion 2019/20:3098.

Det övergripande perspektivet i frågan om utvidgade möjligheter för fler att bli föräldrar ska vara barnets bästa. Barn ska också ha rätt att i den mån det är möjligt ges kännedom om sitt ursprung. Vår uppfattning är att ansvarsfulla vuxna som vill bli föräldrar ska ges stöd till detta så långt det är möjligt. Ett ansvarsfullt föräldraskap bygger på förmågan att ge barnet kärlek, trygghet och omsorg – oberoende av på vilket sätt barnet blivit till, föräldrarnas sexuella läggning eller om föräldrarna lever i en parrelation (Motion 2019/20:3373).

Ovanstående motion tyder på att författarna till motionen inte ser barn via surrogatmödraskap som problematiskt för familjebilden, då det som betonas är personens kapacitet är vara en bra förälder och inte hur familjen är uppbyggd. Av uttalandet att döma verkar det inte heller som att de anser att det skulle ha några negativa konsekvenser för barnet att bli till via surrogatmödraskap. Detta då de belyser att barnets bästa ska vara i fokus och fortfarande är för att barn ska kunna bli till via surrogatmödraskap. Uttalandet kan på så vis härledas både till den liberala idealtypens syn på familjen och på barnets bästa.

Från Socialdemokraternas sida hittades inga offentliga handlingar från denna period, vilket möjligtvis inte är särskilt förvånande då de vid denna tidpunkt hade tagit ställning mot surrogatmödraskap, och då förmodligen inte hade incitament att till exempel lägga motioner för att förändra de bestämmelser som fanns angående det. När Socialdemokraternas Kristina Nilsson och Moderaternas Filipa Reinfeldt möttes i SVTs Agenda för att debattera altruistiskt surrogatmödraskap i september 2019 sades följande av Kristina Nilsson:

Vi menar att det är svårt att säkerhetsställa att det just är på det här sättet det går till. Hur ska vi vara säkra på att det inte handlar om ekonomisk kompensation eller kanske någon form av emotionella påtryckningar. [...] Vi tycker att när vi väger nackdelarna mot fördelarna så är det nackdelarna som väger över [...] Att kvinnan kan utsättas för påtryckningar, att det kan finnas ekonomiska incitament. Det finns många juridiska frågeställningar, till exempel vad händer om kvinnan blir arbetsoförmögen på grund av en graviditetskomplikation (SVT, 2019).

Utdraget ovan behandlar i mångt och mycket risker och påtryckningar som surrogatmamman skulle kunna utsättas för, vilket även är centralt i den radikalfeministiska idealtypen. Man skulle därför tydligt kunna härleda uttalandet till den radikalfeministiska idealtypens syn på surrogatmamman. Vidare skrev Socialdemokraternas kvinnoförbund S-kvinnor, tillsammans med flera organisationer, en artikel i Svenska Dagbladet där de problematiserar surrogatmödraskap och Sveriges hållning till surrogatarrangemang utomlands (SvD, 2019). Eftersom det är flera författare till artikeln, samt faktumet att det är S-kvinnor och inte hela Socialdemokraterna som parti som har skrivit under kan man motsätta sig att artikeln skulle representera partiets förhållningssätt. Dock finns det likheter mellan artikeln och Kristina Nilsson syn på surrogatmamman, vilket gör att det ändå kan vara intressant att redovisa utdrag från artikeln.

Vi vet att när det finns en efterfrågan och ett pris på en fungerande livmoder kommer det alltid att finnas kvinnor som under ekonomisk eller psykosocial press ställer sin kropp till förfogande. Surrogatmödraskap strider även mot

FN:s barnkonvention och barnets rätt att veta såväl sitt ursprung som rätten att inte bli bortförd, såld eller handlad med oavsett syfte och form. Surrogathandeln kontrakterar bort dessa rättigheter och suddar ut spåren till ett barns ursprung. (SvD, 2019).

Barnperspektivet i ovanstående utdrag kan möjligtvis ses i samband med den konservativa synen på barnets bästa i och med att det diskuterar barnets rättigheter och ursprung. I det konservativa förhållningssättet menas det att det går emot barnets rätt att ha blivit till genom surrogatmödraskap och att det kan ha konsekvenser för barnets förhållande till sin identitet, vilket ligger nära resonemanget om att det skulle suddas ut barnets ursprung. Till skillnad från det här sambandet kan dock resterande innehåll i artikeln, som bland annat belyser risker för surrogatmammor, förmodligen inte härledas till den konservativa idealtypen utan till den radikalfeministiska. Eftersom det konservativa perspektivet endast har varit närvarande i den här artikeln, vilken har många författare, kommer det inte att ses som representativt för Socialdemokraterna.

Under år 2019 hade alltså båda partierna två separata etablerade förhållningssätt, där båda belyser surrogatmammans perspektiv men med olika utgångspunkter. Moderaterna är, precis som i föregående avsnitt tveksamma till hur utredning SOU 2016:11 var utformad, medan Socialdemokraterna istället verkar bygga sitt förhållningssätt på slutsatserna från utredningen. Precis som under tidigare skeden låg Moderaternas förhållningssätt i linje med den liberala idealtypen där rätten till självbestämmande är centralt, medan Socialdemokraternas förhållningssätt är mer inriktat på eventuella risker och därmed mer i linje med den radikalfeministiska idealtypen. Moderaternas familjeperspektiv är närvarande på så sätt att det, likt den liberala idealtypen, inte ser några negativa konsekvenser av surrogatmoderskap för familjen.

5 Diskussion & Slutsats

Studien har visat att både Moderaterna och Socialdemokraterna var försiktiga med att helt ta ställning i frågan om surrogatmödraskap i början av 10-talet, med undantag för ett fåtal enskilda partimedlemmar som hade ett mer bestämt förhållningssätt redan då. Trots denna försiktighet var dock båda partierna vid denna tidpunkt tillräckligt positiva för att vilja tillsätta en statlig utredning för att få mer underlag om surrogatmödraskap. En annan likhet mellan partierna är också att det framförallt har varit synen på surrogatmamman som varit i fokus för deras förhållningssätt, även om deras resonemang om surrogatmamman har följt olika utgångspunkter. Allt eftersom 2010-talet gick mot 2020-talet har partierna emellertid fått mer etablerade förhållningssätt, vilket redovisas mer noggrant nedan.

Uttalanden från Moderaterna har genomgående visat att partiets förhållningssätt ligger närmst den liberala idealtypens förhållningssätt till surrogatmödraskap, men i synnerhet under de senare skedena av 2010-talet blev förhållningssättet mer slutgiltigt. Synen på surrogatmamman har varit det mest centrala perspektivet, där rätten att själv bestämma vad man vill göra med sin kropp alltigenom har varit centralt. Det medges ibland att det finns risk för påtryckningar, men samtidigt verkar det finnas en utbredd övertygelse om att man skulle kunna komma förbi riskerna med tillräckligt tydliga regelverk och på så sätt säkerhetsställa kvinnans självbestämmande.

Ibland har även familjeperspektivet lyfts fram hos Moderaterna i samband med att partimedlemmar har diskuterat att staten inte borde ha för mycket att säga till om när det gäller vuxna, samtyckande medborgares familjebildning. I samband med det här har också Moderaterna genomgående, men i synnerhet under senare delen av 10-talet, diskuterat surrogatmoderskap som en viktig hbtq-reform som skulle kunna hjälpa bland annat homosexuella män att få barn. Om man ser hbtq-perspektivet i samband med vad liberal reproduktionsideologi anför om statlig inblandning i vilka grupper som får bli föräldrar eller inte kan man se det liberala förhållningssättet som närvarande även här. Dock behöver det inte vara självklart att relatera hbtq-perspektivet till ett liberalt förhållningssätt till surrogatmödraskap.

Även i Socialdemokraternas fall har synen på surrogatmamman varit det mest centrala perspektivet i deras förhållningssätt till altruistiskt surrogatmödraskap, dock har denna syn skilt sig från Moderaternas. Socialdemokraterna har mer frekvent än Moderaterna sett risker för påtryckningar eller handel med kroppsdelar, samt prioriterat dessa risker före surrogatmammans rätt till självbestämmande. Av de tre idealtyperna överensstämmer det här förhållningssättet mest med det radikalfeministiska. Under de tidigare åren av 10-talet, när partiet var för tillsättandet av en utredning, belystes ofta att denna

bör göras med "barnets bästa" i fokus. Vad det skulle innebära framgick dock sällan, och eftersom Socialdemokraterna inte heller under senare åren av 2010-talet har klargjort på vilket sätt surrogatmoderskap skulle ha konsekvenser för barnet som föds verkar det som att barnperspektivet inte är centralt i deras förhållningssätt. Det är därför svårt att härleda Socialdemokraternas barnperspektiv till någon särskild av idealtyperna. Vidare har tillgången på partipolitiskt material varit mindre för Socialdemokraterna än för Moderaterna, vilket gör att det inte finns lika mycket underlag att dra slutsatser om deras förhållningssätt från. En anledning till att det finns färre motioner skrivna från Socialdemokraternas håll kan möjligtvis förklaras av att de, i alla fall under den senare hälften av 2010-talet, inte har velat ändra nuvarande bestämmelser om surrogatmoderskap. Om de inte vill ändra regler finns det därför färre incitament att skriva motioner om det.

Vidare är ett av de viktigaste resultaten av idéanalysen att varken Moderaternas eller Socialdemokraternas förhållningssätt har legat i linje med den konservativa idealtypen, som i princip helt har lyst med sin frånvaro. Detta kan tyckas något förvånande, särskilt i Moderaternas fall eftersom de beskriver sig själva som ett liberalkonservativt parti och att det därför hade varit möjligt att förvänta sig konservativa inslag även i deras förhållningssätt till surrogatmödraskap. Det är möjligt att partiernas fokusering på just surrogatmammans perspektiv har bidragit till att det konservativa perspektivet är så frånvarande, då det konservativa perspektivet är mer inriktat på barn – och familjeperspektivet.

Sammanfattningsvis är svaret på frågeställningen att både Moderaternas och Socialdemokraternas förhållningssätt har förändrats under 10-talet genom att de har blivit mer bestämda och etablerade, men att de teoretiska utgångspunkterna som partierna legat mest i linje med har varit kontant genom perioden. Moderaternas förhållningssätt har tydligt kunnat härledas till den liberala idealtypen, medan Socialdemokraternas förhållningssätt har legat mer i linje med den radikalfeministiska.

I och med hur uppmärksammat ämnet är idag, samt den idéutveckling som skett under 2010-talet är det troligt att surrogatmoderskap kommer att fortsätta vara ett aktuellt ämne inom både svensk mediedebatt och partipolitik. Den partipolitiska debatten framöver kan komma att bli mer fokuserat på barnperspektivet i frågan, då den oklara juridiska situationen för barn som föds av surrogatmammor utomlands har uppmärksammats särskilt under det senaste året. Det här, samt Moderaternas missnöje med den statliga utredningen från 2016 som behandlade surrogatmödraskap, gör att partiet troligtvis kommer att fortsätta uppmärksamma frågan i riksdagen och göra legalisering av altruistiskt surrogatmoderskap till en valfråga inför år 2022. Socialdemokraterna däremot kan komma att återigen se risker med att införa surrogatmoderskap i Sverige, även för barnet som föds.

6 Referenser

- Ahlsten, Tove 2013. "Reproduktion under diskussion - en idéanalys av surrogatmödraskapsdebatten i Sverige". Masteruppsats, Lunds universitet. [Elektronisk] <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordOid=3971463&fileOid=3971464>. Hämtdatum 2020-04-07.
- Andersson, Alexandra 2019. "S: fattiga kvinnor och barn blir exploaterade". *Dagens Nyheter*. [Elektronisk] <https://www.expressen.se/nyheter/s-fattiga-kvinnor-och-barn-blir-exploaterade/>. Hämtdatum 2020-04-07.
- Bucht, Amanda 2016. "Vad är problemet? En frameanalys av svenska partiers positionering i debatten om surrogatmödraskap". Kandidatuppsats, Uppsala universitet. [Elektronisk] <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:936905/FULLTEXT01.pdf>. Hämtdatum 2020-04-07.
- Beckman, Ludvig 2005. *Grundbok i idéanalys: Det kritiska studiet av politiska texter och idéer*. Stockholm: Santérus förlag.
- Belliotti, A Raymond 1988. "Marxism, Feminism, and Surrogate Motherhood". *Social Theory and Practice*, Vol. 14, No. 3, Special Issue: Marxism-Feminism: Powers of Theory/Theories of Power (Fall 1988), pp. 389-417. [Elektronisk]
- Bergström, Göran & Kristina Boréus 2012. *Textens mening och makt - metodbok i samhällsvetenskaplig text - och diskursanalys*. 3e uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Canoilas, Viviana, 2020. "Så gick surrogatmödraskap om utlandsadoptioner i Sverige". *Dagens Nyheter*. [Elektronisk] <https://www.dn.se/nyheter/sverige/sa-gick-surrogatmodraskap-om-utlandsadoptioner-i-sverige/>. Hämtdatum 2020-04-06.
- Congregation for the Doctrine of the Faith, 1987. "Instruction on respect for human life and its origin and the dignity of procreation replies to certain questions of the day". [Elektronisk] https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19870222_respect-for-human-life_en.html.
- Dillaway, Heather 2008. "Mothers for others: A race, class and gender analysis of surrogacy". *International Journal of Sociology of the Family*, Vol. 34, No. 2. [Elektronisk] <https://www.jstor.org/stable/pdf/23557053.pdf>. Hämtdatum 2020-04-07.
- Ekis Ekman, Kajsa, 2011. *Varan och varat: Prostitution, surrogatmödraskap och den delade människan*. Leopold förlag.
- Esaiasson, Peter - Mikael Gilljam - Henrik Oscarsson - Ann Towns- Lena Wängnerud, 2017. *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 5e uppl. Stockholm: Wolters Kluwer.
- Hägg, Carina, 2010. "Surrogatmödrar är människohandel". Svenska Dagbladet. [Elektronisk] <https://www.svd.se/surrogatmodrar-ar-manniskohandel> Hämtdatum 2020-05-01.

- Jönsson, Kutte, 2003. *Det förbjudna mödrskapet - En moralfilosofisk undersökning av surrogatmödrskap*. Lund: Bokbox Förlag.
- Lones, Mark E., 2016. "A Christian Ethical Perspective on Surrogacy". *Bioethics in Faith and Practice*, Vol:2, No:1. [Elektronisk] https://digitalcommons.cedarville.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1&article=1014&context=bioethics_in_faith_and_practice . Hämtdatum: 2020-04-17.
- Mediearkivet Retriever, sökning på "surrogatmödrskap". Sökdatum 2020-04-09.
- Moderaterna.se, 2015. "Anna Kinberg Batra: Inkludera transpersoner i hatbrottslagstiftning". [Elektronisk] <https://moderaterna.se/anna-kinberg-batra-inkludera-transpersoner-i-hatbrottslagstiftning>. Hämtdatum: 2020-04-25.
- Momogliano, Anna, 2017. "When Left-Wing Feminists and Conservative Catholics Unite". *The Atlantic*. [Elektronisk] <https://www.theatlantic.com/international/archive/2017/03/left-wing-feminists-conservative-catholics-unite/520968/>. Hämtdatum 2020-04-17.
- Pateman, Carol, 1988. *The Sexual Contract*. Cambridge: Polity Press.
- Saweståhl m.fl., 2015. "Öppna Moderater: Gör slut med XXL-staten. *Svenska dagbladet*. [Elektronisk] <https://www.svd.se/oppna-moderater-gor-slut-med-xxl-staten>. Hämtdatum 2020-04-17.
- S-kvinnors hemsida, 2015. "S lutar åt nej till surrogatmödrskap". [Elektronisk] <https://s-kvinnor.se/aktuellt/s-lutar-at-nej-till-surrogatmodraskap/>. Hämtdatum 2020-05-25.
- Ström, Per, 2012. *Mansförbjudet: Könsdiskriminering av män och pojkar*. BoD förlag.
- Svenska Dagbladet, 2019. "Täpp till kryphålen som företag utnyttjar" [Elektronisk] <https://www.svd.se/tapp-till-kryphalen-som-surrogatforetag-utnyttjar>. Hämtdatum 2020-04-26.
- SVT, 2019. "Kristina Nilsson (S) om ny utredning om surrogatmödrskap". [Elektronisk] <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/kristina-nilsson-s-om-ny-utredning-om-surrogatmodraskap-jag-staller-jag-mig-fragade-till-hur-kontrollsystem-ska-kunna-fungera-i-praktiken>. Hämtdatum 2020-04-06.

6.1 Offentligt tryck

- Betänkande 2011/12:SoU26, "Assisterad befruktning".
- Motion, Moderaterna. 2010/11:So396 "Barnlösas möjligheter att bilda familj". Författare: Maria Abrahamsson och Olof Lavesson.
- Motion, Socialdemokraterna. 2010/11:So419 "Surrogatmödrskap". Författare: Börje Vestlund m.fl.
- Motion, Moderaterna. 2011/12:So667 "Underlättande för barnlösa att bilda familj". Författare: Maria Abrahamsson och Olof Lavesson.
- Motion, Socialdemokraterna. 2011/12:So221 "Surrogatmodrar". Författare: Carina Hägg.

- Motion, Socialdemokraterna. 2011/12:So598 "Värdmödraskap". Författare: Börje Vestlund m.fl.
- Motion, Moderaterna. 2015:16:3225 "Den moderna familjen". Författare: Anna Kinberg Batra m.fl.
- Motion, Moderaterna. 2016/17:3143 "Familjerätt och familjelagstiftning". Författare: Ewa Thalén Finné m.fl.
- Motion, Moderaterna. 2019/20:3373 "Altruistiskt surrogatmödraskap". Författare: Alexandra Anstrell, Elisabeth Björnsdotter och Helena Antoni.
- Motion, Moderaterna. 2019/20:1283 "Altruistisk surrogatmödraskap". Författare: Magdalena Schröder.
- Protokoll 2010/11:83
- Protokoll 2016/17:119
- SOU 1985:05 "Barn genom befruktning utanför kroppen m.m." [Elektroniskt] https://data.kb.se/datasets/2015/02/sou/1985/1985_5%28librisid_14936992%29.pdf
- SOU 2016:11 "Olika vägar till föräldraskap". [Elektronisk] <https://www.regeringen.se/492b29/contentassets/e761299bb1a1405380e7e608a47b3656/olika-vagar-till-foraldraskap-sou-201611>
- Statens medicinetiska råd, SMER, 2013. "Assisterad befruktning – etiska aspekter". [Elektronisk] http://www.smer.se/wp-content/uploads/2013/02/Smer_rapport_2013_1_webb.pdf Hämtdatum 2020-04-06.